

POZÍCIA ALKOHOLOVEJ ZÁVISLOSTI V KÁNONICKOM PRÁVE

E. VIŠŇOVSKÝ

ADDICT spol. s r o.

S ú h r n

Psychiater sa stretáva s kánonickým právom buď ako znalec, alebo v pozícii lekára, na ktorého sa s radou obracia pacient alebo jeho príbuzný. Jeho úlohou je v prvom prípade potvrdiť, či vylúčiť prítomnosť duševnej poruchy v čase udelenia sviatosti manželstva. Sviatosťnosť manželstva je určená na zdokonaľovanie lásky manželov a na posilňovanie ich nerozlučiteľnej jednoty. Touto milosťou „si v manželstvom živote, ako aj v prijatí a výchove detí navzájom pomáhajú k svätosti“ (KKC 1641). Platnosť manželstva je diskvalifikovaná z nemedicínskych aj medicínskych dôvodov. Manželstvo nevzniklo (aj keď o tom obe strany nevedia), keď boli v čase jeho potencionálneho vzniku prítomné prekážky – vady jeho naplnenia. Ak sa cirkevným súdom vyhlási nulita manželstva (nullitas matrimonii), znamená to, že manželstvo nikdy nejstvovalo (teda nejde o žiaden rozvod, pretože zväzok nikdy nevznikol). Z psychiatrického hľadiska je tomu tak, keď sa dokáže z dôvodu prítomnosti duševnej poruchy v okamihu slávenia manželstva minimálne jedna z nasledujúcich prekážok: 1. nedostatok užívania rozumu, 2. vážny nedostatok rozlišovacieho úsudku, 3. neschopnosť vziať na seba podstatné záväzky manželstva z dôvodov psychickej povahy. Titul sporu určuje cirkevný tribunál. Kánonické právo neumožňuje donútiť stranu k jej osobnému vyšetreniu, ani použiť informácie zo

E. VIŠŇOVSKÝ / POZÍCIA ALKOHOLOVEJ ZÁVISLOSTI V KÁNONICKOM PRÁVE

zdravotnej dokumentácie pozvanej stránke, ak s tým nesúhlasí. Všetky stránky svedčia pod prísahou. Ak znalec zistí prítomnosť duševnej poruchy (v tomto prípade aktívnej alkoholovej závislosti) v okamihu udelenia sviatosti manželstva, záver jeho posudku môže súdu poslúžiť ako dôkaz – podklad k vyhláseniu neplatnosti manželstva z medicínskeho dôvodu.

K l ú č o v é s l o v á : kánonické právo – alkoholová závislosť – sviatosť manželstva – neplatnosť manželstva – vady manželského súhlasu

E. Višňovský: THE POSITION OF ALCOHOL DEPENDENCE IN CANON LAW

S u m m a r y

The psychiatrist encounters canonical law either as an expert or in the position of a doctor to whom the patient or his relative turns with advice. His role in the first case is to confirm or rule out the presence of a mental disorder at the time of the churching of marriage. The sacrament of marriage is designed to perfect the love of the spouses and to strengthen their inseparable unity. By this grace, „in married life, as well as in the adoption and upbringing of children, they help one another to holiness“ (CCCH 1641). The validity of the marriage is disqualified for both non-medical and medical reasons. The marriage did not arise (even though both parties do not know about it), when at the time of its potential formation there were obstacles – defects of its fulfillment. If the ecclesiastical court declares the nullity of the marriage (nullitas matrimonii), it means that the marriage never existed (that is, there is no divorce, because the bonds of wedlock never arose). From a psychiatric point of view, this is the case when, due to the presence of a mental disorder at the time of the churching of the marriage, at least one of the following obstacles can be proved: 1. lack of use of reason, 2. serious lack of distinctive judgment, 3. inability to take on the essential obligations of marriage for reasons of a mental nature. The title of the dispute is determined by the ecclesiastical tribunal. The Canon law does not allow the site to be compelled to be personally examined, nor to use information from the medical records of the invited site if it does not agree. All sites testify under oath. If the expert finds the presence of a mental disorder (in this case active alcohol dependence) at the time of the churching of the marriage, the conclusion of his opinion may serve as evidence in court – a basis for declaring the marriage invalid for medical reasons.

E. VIŠŇOVSKÝ / POZÍCIA ALKOHOLOVEJ ZÁVISLOSTI V KÁNONICKOM PRÁVE

Key words: canon law – alcohol dependence – sacrament of marriage – nullity of marriage – defects in marital consent

Úvod

Kánonické právo je samostatným právnym odvetvím sui generis. Nie je súčasťou právneho systému Slovenskej republiky, ale je platným právom cirkvi – najmä katolíckej. Nie je preto v súčasných sekulárnych demokratických štátoch vynútiteľné štátnou mocou. V roku 1917 vyhlásil pápež Benedikt XV. pre rímskokatolícku cirkev prvý jednotný kodifikovaný právny text s názvom *Codexiuriscanonici*, ktorý platil ďalších vyše 65 rokov. Nové prepracované vydanie Kódexu katolíckeho práva (*Codex Iuris Canonici*), ktoré zohľadňuje zmeny po Druhom vatikánskom koncile, bolo promulgované dňa 25. januára 1983 a vstúpilo do platnosti v prvý adventný deň roku 1983 za pápeža Jána Pavla II, pričom platí dodnes (Nemec, 2006). V roku 2016 boli niektoré kánony kódexu upravené tak, aby boli v súlade s Kódexom kánonov východných cirkví. Úpravu vykonal rímsky pápež František v *Motu Proprio* O súlade kódexov (*De concordia inter Codices*). Kódex kánonického práva tvorí 7 kníh: Prvá kniha: Všeobecné normy, Druhá kniha: Boží ľud, Tretia kniha: Učiaca úloha cirkvi, Štvrtá kniha: Posväcovacia úloha cirkvi, Piata kniha: Časné majetky cirkvi, Šiesta kniha: Sankcie v cirkvi a Siedma kniha: Procesy. (Kódex katolíckeho práva, 2001) A práve v siedmej knihe sú zhrnuté fakty, ktoré sa dotýkajú aj praxe psychiatra – znalca vymenovaného diecéznym tribunálom.

Kedy sa psychiater stretáva s kánonickým právom

Psychiater – znalec sa v praxi dotýka terminológie kánonického práva hlavne vtedy, keď ide o už podanú žiadosť o vyhlásenie nulity matrimónia na diecéznej cirkevnej súd žalujúcou stránkou. Psychiater v pozícii lekára vtedy, keď sa pacient alebo jeho blízka osoba s lekárom radí ohľadom možnosti, vhodnosti (či nevhodnosti) vstupovať do takéhoto procesu, keď od neho žiada písomné vyjadrenie o duševnom stave alebo požaduje výpis zo zdravotnej dokumentácie. Psychiater môže vnieť do tejto problematiky svetlo a tak klientovi pomôcť.

E. VIŠŤOVSKÝ / POZÍCIA ALKOHOLOVEJ ZÁVISLOSTI V KÁNONICKOM PRÁVE

Narastajúci počet káz a žiadostí o vyhlásenie nulity matrimónia hlavne z dôvodu psychickej prirodzenosti – neschopnosti stránky vziať na seba podstatné záväzky manželstva z dôvodu očakávanej duševnej poruchy v čase sviatostného sobáša (v zmysle udelenia sviatosti manželstva) hovorí okrem iného aj o tom, že spoločnosť má tendencie psychiatrizovať ťažkosti spolužitia alebo racionalizovať svoje (blízkeho) amorálne prejavy konania prítomnosťou domnelej psychopatológie. Niekedy sa pod túto motiváciu snaží skryť „simuláciu manželského súhlasu“. Pri simulácii súhlasu k manželskému aktu však nulita nie je determinovaná z psychickej príčiny, ale ide o vypočítavý, plne uvedomovaný akt (nemedicínska vada). Sudca diecézneho cirkevného súdu stránku nemôže v zárodku odbiť a je nútený vypočúť mnoho svedkov, aby mohol vo veci reálne ďalej konať. Musí byť vymenovaný tribunál, ktorý zahŕňa okrem iných členov aj obhajcu zväzku a vypočúť pod prisahou mnoho svedkov (vrátane kňazov farnosti, ktorej stránky prináležia), čo je značne náročný proces. Vždy sa súd zameriava na titul sporu. Ten je potrebné pomenovať. Ak pretrváva neistota, či pred prijatím sviatosti manželstva bola (aspoň latentne) prítomná nejaká duševná porucha (vrátane závislosti), je na mieste skúmanie duševného stavu alebo závislosti v tomto kontexte. Keď psychiater v pozícii lekára konkrétne pozná rodinnú (manželskú) situáciu pacienta, môže usmerniť pacienta (príbuzného), aby vyhľadal diecézny cirkevný súd, alebo naopak, aby (poznajúc situáciu) zbytočne cirkevný súd nezahľcoval neadekvátnymi požiadavkami, ktoré nemajú medicínsky podložený substrát. Stojí tu teda v terminológii cirkevného práva žalujúca stránka a pozvaná stránka. Ak by obe strany žalovali, pozvaná stránka by nebola.

Charakteristika sviatosti manželstva a podmienky jeho vzniku

Manželstvo je zmluva (*foedus*) muža a ženy, ktorí vytvárajú medzi sebou celoživotné spoločenstvo. *Foedus* vyjadruje aj vzťah medzi Bohom a človekom a znamená dobrovoľnú alianciu (dôraz sa dáva na vedomý a dobrovoľný vstup do tejto zmluvy).

Matrimonium (*mater* = matka; *munus* = úloha) podčiarkuje dôležitosť ženy v manželstve, zvlášť pri narodení a výchove detí. *Coniungum* (*con* = spolu; *iugare* = zviazať) vyjadruje zväzok medzi mužom a ženou. *Consortium* (*con* = spolu; *sors* = osud) znamená, že dva ľudské osudy sa spájajú v jeden (spolu-osud).

E. VIŠŇOVSKÝ / POZÍCIA ALKOHOLOVEJ ZÁVISLOSTI V KÁNONICKOM PRÁVE

Podstatné práva a povinnosti v manželstve vyplývajú zo štyroch základných dohier manželstva (Polášek, 1995). Sú to:

1. nerozlučnosť
2. jednota
3. dobro manželov
4. dobro potomstva

Svätý Augustín definoval tri základné úžitky – dobrá manželstva:
bonum prolis (dobro potomstva) – rodenie a vychovávanie na trvanie a rozvoj pokolenia,

bonum fidei (vzájomná vernosť) – vernosť si žiada úplnú jednotu, prináša pomoc a ukojenie žiadostivosti (vylúčenie cudzích)

bonum sacramenti (nerozlučnosť) – prirodzené právo zo zmluvy, ktorá bola povznesená Kristom k dôstojnosti sviatosti na dosiahnutie dobra manželov, potomstva i spoločnosti.

Francis G. Morrissey (dekan Fakulty cirkevného práva v Ottawe, Kanada) to rozširuje až na osem podstatných dohier (Polášek, 1995):

právo a povinnosť konať manželské úkony,

trvalosť tohto práva a povinnosti,

ich výlučnosť,

právo a povinnosť konať manželské úkony „menura normali et modo naturali“,

právo a povinnosť dať dieťaťu život,

právo a povinnosť morálnej a duchovnej výchovy dieťaťa,

právo a povinnosť vytvárať medziosobné vzťahy,

právo a povinnosť vytvárať trvalé a výlučné spoločenstvo života.

Aby manželstvo mohlo byť platné, je požadované takzvané hodnotiace rozlíšenie (*Discretio Iudici*), nutné k platnému manželskému súhlasu v kódexoch cirkevného práva (rok 1917, rok 1983). Týka sa nasledujúcich troch premenných (Polášek, 1995):

1. poznanie podstatných prvkov manželstva,
2. kritické ohodnotenie,
3. sloboda voľby (vnútorná sloboda zvoliť si slobodne partnera), pričom nedostatok vnútornej slobody vyjadruje:
 - a) neschopnosť vytvoriť spoločenstvo života
 - b) neschopnosť viesť (teda nielen zrodiť, ale hlavne vychovávať potomstvo)

E. VIŠŇOVSKÝ / POZÍCIA ALKOHOLOVEJ ZÁVISLOSTI V KÁNONICKOM PRÁVE

c) neschopnosť realizovať dobro manželov

Aby bola naplnená platnosť manželského súhlasu, nestačí iba znalosť, ale je potrebné aj prevzatie a odovzdanie týchto povinností a práv v spojení so schopnosťou ich realizovať.

Z hľadiska morálnej teológie neexistuje postupnosť zákona, ale zákon postupnosti. (Tondra, 1995). Manželstvo sa uzatvára (v zmysle §2 kán. 1057) doslovne „neodvolateľnou zmluvou“. Preto nemožno očakávať, ani žiadať o „rozvod“ manželstva, keďže ide o jednu zo sviatostí, ktorá je Bohom darovaná. Kým o rozvode možno hovoriť v civilných súdnych podmienkach (človek človeka omrzí a tak žiada o rozvod). Bohom požehnaný stav nemôže zaniknúť z nejakej svojvôle človeka. Človek, ak vnáša do vzťahu nečistotu, nemôže byť očistený viditeľným vykonaním čiary nad splynutím (sviatosť manželstva harmonizuje osoby do pozície „už nie ste dvaja, ale ste v jednom“). Narušené spolužitie jedincov dané napríklad tým, že sa strany nedostatočne (krátko) pred sviatostným manželstvom poznali, idealizovali si jeden druhého, prehliadali celkom zjavné charakterové črty, nádejali sa, že sa ten druhý zmení, teda nemá čo dočinenia s nulitou matrimónia. Ak mali manželia len civilný sobáš (teda nikdy neboli sobášení sviatostne v chráme), žijú z cirkevno-právneho hľadiska v hriechu a pred Bohom sú slobodní. Tí sa môžu riadiť (ak iné nepoznali) pozemskými súdnymi pravidlami.

Teda prísť na cirkevný súd a žiadať rozvod je nezmyslom. Psychiater, ak sa ho napríklad pacient na to spýta, by ho na to mal upozorniť. Pretože ide o jednu zo sviatostí, je nezmazateľná, nezrušiteľná, podobne ako sa nedá zrušiť napríklad sviatosť zmierenia (spoveď), sviatosť birmovania ani pomazania chorých len preto, že „ja to teraz už nechcem“. Obrazne povedané: manželstvo je bicykel, jedno koleso je vôľa, druhé je schopnosť. Aby sme mohli ísť, musíme mať obe kolesá bez defektu a okrem toho musíme vedieť, čo je bicykel (Šaškovič, 2020). V tomto kontexte sa treba zamyslieť nad problematikou alkoholovej závislosti, v akých rozmeroch je u týchto našich pacientov narušené *Discretio Iudici* v čase vykonania sviatosti. Čo aktívna závislosť ovplyvňuje v čase sviatosti manželstva – jeho poznanie, vôľu alebo schopnosť naplniť ho alebo kombináciu týchto faktorov?

Nemedicínske dôvody (tituly) na priznanie nulity matromónia

Priznanie nulity matrimónia vyjadruje, že manželstvo nikdy nevzniklo. V čase uzavretia sviatostného manželstva bola pritom prítomná prekážka,

E. VIŠŇOVSKÝ / POZÍCIA ALKOHOLOVEJ ZÁVISLOSTI V KÁNONICKOM PRÁVE

ktorá znemožňuje, aby táto sviatosť mohla byť prijatá. Okrem medicínskych dôvodov to môže byť množstvo iných dôvodov (tab. 1).

Môže to byť napríklad *simulácia manželského súhlasu* (kán. 1101 KKP). Jeden z adeptov na vysvätenie manželstva totiž nemyslel tento akt celkom vážne a nebral na seba záväzky, ktoré táto sviatosť so sebou prináša. Napríklad vnútorne nebol presvedčený (alebo dokonca odmietal) mať dieťa, nebral vážne nerozlučiteľnosť zväzku a podobne. Všeobecne ide o „tvárenie sa“, že chcem uzavrieť manželstvo, respektíve chcem nerozlučný zväzok, v ktorom budeme iba ty a ja, no v skutočnosti to nie je tento úmysel. Ide teda o vylúčenie samotného manželstva, či toho, čo je pre manželstvo podstatné. V tomto zmysle možno hovoriť o úplnej simulácii – osoba vylučuje samotné manželstvo a uzatvára ho iba naoko. Čiastočná simulácia je oveľa častejší prípad. Daná osoba vylučuje jednu z podstatných vlastností (jednota, nerozlučiteľnosť) alebo podstatných prvkov manželstva (dobro manželov, plodenie a výchova potomstva). Príkladom je osoba, ktorá vôbec nechce dodržiavať manželskú vernosť a rezervuje si právo na neveru (vylučuje jednotu) alebo si vyhradzuje právo na rozvod („ak nám to nepôjde, rozvedieme sa a hotovo“).

Podvod (kán. 1098 KKP)

Ide o situáciu, kedy jedna zo stránok zámerne zamlčuje nejakú dôležitú skutočnosť o sebe pred druhým partnerom preto, aby od svojho budúceho manželského partnera vymámila súhlas k sobášu. Musí však ísť o skutočnosť, ktorej existencia môže ťažko narúšať vzájomné spolužitie. Príkladom je neplodnosť druhého partnera. Ak ju pred druhou stránkou zámerne zamlčuje, pretože vie, že inak by si ho dotyčná stránka nevzala, dopúšťa sa podvodu a takéto manželstvo je uzatvorené neplatne. Môže ísť aj o iné vážne okolnosti ako napríklad nákazlivá a nevyliciteľná choroba, predchádzajúce väzenie, tehotenstvo a podobne.

Podmienka (kán. 1102 KKP)

Osoba pred uzavretím manželstva môže postaviť istú podmienku (nejakú skutočnosť), ktorá musí byť splnená, aby jej súhlas k manželstvu bol platný. Existujú tri typy podmienok:

– do minulosti („Vydám sa za Teba, iba ak je pravda, že si nikdy nebol väznený“.)

E. VIŠŇOVSKÝ / POZÍCIA ALKOHOLOVEJ ZÁVISLOSTI V KÁNONICKOM PRÁVE

- do prítomnosti („Ožením sa s Tebou, iba ak si panna“.)
- do budúcnosti („Vydám sa za Teba, iba ak do roka dostaneš peniaze, ktoré Ti rodina slúbila“.)

Podmienka k platnosti manželstva sa pripúšťa, iba ak ide o skutočnosti z minulosti alebo prítomnosti. Toto manželstvo je platné, ak je podmienka naplnená. Ak nie je naplnená, manželstvo nie je platné. Ak sa teda po uzavretí manželstva zistí, že partner bol väznený alebo že manželka v skutočnosti nebola panna, manželstvo je neplatné, lebo nebola naplnená stanovená podmienka. V treťom prípade ide o neplatné manželstvo – teda podmienka do budúcnosti sa nepripúšťa. Ak by teda niekto uzatváral manželstvo s podmienkou do budúcnosti, uzatvára neplatné manželstvo.

Nátlak a veľký strach (kán. 1103 KKP)

Rozhodnutie pre vstup do manželstva musí byť vždy slobodným rozhodnutím zo strany oboch snúbencov. Ak sa teda niekto ocitne v situácii, kedy je na neho vyvíjaný nátlak (hoci aj nevedome zo strany inej osoby, napríklad rodičov, budúcich svokrovcov), aby vstúpil do manželstva, nemôže dať platný súhlas k sobášu. Napríklad ak dievča zistí, že je tehotné, a rodina ju núti do sobáša, hoci ona sa vôbec nechce za daného muža vydať. Rodina môže dokonca hroziť vyhnaním z domu či vydedením, lebo nechce prísť o dobrú povesť. Dievča preto, aby sa vymanilo spod tohto nátlaku, si vyberie sobáš, no nie preto, že by ho chcelo, ale preto, že nemá inú možnosť. V takomto prípade možno hovoriť o neplatnom sobáši (Chiappetta, 1990)

Duševné poruchy v kolízii s prijatím sviatosti manželstva

Manželský súhlas predstavuje prirodzenú schopnosť človeka žiť v manželstve. Ide o schopnosť človeka prijať vo vzťahu k manželstvu primerané a premyslené rozhodnutie. Človek by túto schopnosť mal mať po dosiahnutí dospelosti. Napriek tomu sa stáva, že u niektorých osôb niektorá z týchto schopností chýba. Ide o vadu manželského súhlasu, ktorá spôsobuje neplatnosť manželského súhlasu, a tým aj samotného manželstva. Schopnosť dať platný manželský súhlas vyžaduje nielen teoretické poznanie a ochotu (chcenie) plniť stanovené práva a povinnosti v manželstve, ale aj toto teoretické poznanie prakticky odovzdať druhej strane v manželstve (Serrano, 2000).

E. VIŠŇOVSKÝ / POZÍCIA ALKOHOLOVEJ ZÁVISLOSTI V KÁNONICKOM PRÁVE

Tabuľka 1. Niektoré tituly nulity manželstva
(Kódex kánonického práva, 2001)

Titul súvisiaci s psychickým stavom	<ul style="list-style-type: none"> • nedostačujúce používanie rozumu (kán. 1095 b. 1) • vážny nedostatok rozoznávacieho úsudku ohľadom podstatných manželských práv a povinností, ktoré treba navzájom odovzdávať a prijímať (kán. 1095 b. 2) • neschopnosť vziať na seba podstatné záväzky manželstva z dôvodov psychickej prirodzenosti (kán. 1095 b. 3)
Iný medicínsky titul	<ul style="list-style-type: none"> • impotencia predchádzajúca a trvalá (kán. 1084 § 1)
Iný nemedicínsky titul	<ul style="list-style-type: none"> • celková simulácia manželského súhlasu – vylúčenie manželstva (kán. 1101 § 2) • vylúčenie jednoty manželstva (kán. 1101 § 2, kán. 1056) • vylúčenie nerozlučiteľnosti manželstva (kán. 1101 § 2, kán. 1056) • vylúčenie vernosti v manželstve (kán. 1101 § 2, kán. 1055 § 1) • vylúčenie dobra manželov (kán. 1101 § 2, kán. 1055 § 1) • vylúčenie plodenia a výchovy detí (kán. 1101 § 2, kán. 1055 § 1) • vylúčenie sviatostnej hodnosti manželstva (kán. 1101 § 2, kán. 1055 § 2) • omyl v osobe (kán. 1097 § 1) • omyl vo vlastnosti osoby priamo a zásadne chcenej (kán. 1097 § 2) • omyl spôsobený podvodom (kán. 1098) • omyl ohľadom jednoty, nerozlučiteľnosti či sviatostnej hodnosti (kán. 1099) • podmienka do budúca (kán. 1102 § 1) • nátlak alebo veľký strach, vyvolaný zvonku (kán. 1103)

Kánonické právo hovorí o vadách manželského súhlasu, ktorými sú *nedostatočné užívanie rozumu; nedostatok rozlišovacieho úsudku*, ktorý sa dotýka podstatných manželských práv a povinností a *neschopnosť vziať na*

E. VIŠŇOVSKÝ / POZÍCIA ALKOHOLOVEJ ZÁVISLOSTI V KÁNONICKOM PRÁVE

seba podstatné záväzky, ktoré vyplývajú z uzatvorenia manželstva. Tieto vady znemožňujú odovzdanie platného manželského súhlasu, a tým aj samotného manželstva. Bývajú často determinované prítomnosťou duševnej poruchy v čase udelenia sviatosti manželstva. Skúmaním sa však musí potvrdiť, že takáto porucha bola klinicky v tom čase prítomná, prinajmenšom latentne. Ak nie je možné s určitosťou stanoviť diagnózu takej duševnej poruchy, ktorá by bola podkladom k vade manželského súhlasu (z medicínskeho hľadiska), znalec v posudku odpovie, že takúto poruchu nemôže s určitosťou stanoviť. Niekedy pozvaná stránka odmietne dodať cirkevnému súdu svoju zdravotnú dokumentáciu (najmä psychiatrickú). Bez jeho súhlasu ju nie je možné použiť v znaleckom posudku v kontraste napríklad s trestným konaním civilných súdov, kde znalec túto dokumentáciu bez požadovania súhlasu obvineného spracuje v stati Analýza zdravotnej dokumentácie a má právo dokumentáciu získať na základe uznesenia vyšetrovateľa (súdu) o jeho pribratí za znalca na skúmanie duševného stavu alebo závislosti. Z psychiatrického hľadiska je teda znalec – psychiater pre kánonické právo limitovaný na troch úrovniach: 1. Či vôbec pozvaná stránka príde na jej výsluch na cirkevný súd alebo sprostredkovane na farský úrad (ak je trvalý pobyt stránky veľmi vzdialený alebo nie je napríklad mobilná). 2. Či sa stránka dostaví ku znalcovi na znalecké psychiatrické vyšetrenie (môže to odmietnuť alebo neprísť, nedá sa ju k tomu nijako donútiť). 3. Či stránka dá súhlas na spracovanie/získanie medicínskych informácií o jej psychickom stave (vyšetrenia, hospitalizácie, ochranné liečby). Medzi najčastejšie skúmané chorobné jednotky patrí alkoholová závislosť (viď tab. 2).

E. VIŠŇOVSKÝ / POZÍCIA ALKOHOLOVEJ ZÁVISLOSTI V KÁNONICKOM PRÁVE

Tabuľka 2. Najčastejšie skúmané jednotky vo vzťahu k nulite
matrimónia podľa Polášeka, 1995

× Ob schizophreniam
× Ob schizoidimum
× Ob psychopathiam
× Ob personalitatem compulsivo – obsesivam
× Ob immaturitatem affectivam
× Ob epilepsiam
× Ob defectum sufficientis deliberationis
× Ob alcoholismum
× Ob hypomaniam
× Ob homosexualitatem
× Ob oligophreniam
× Ob incapatitatem consortium totius vitae
× Ob immaturitatem psychicam
× Ob defectum consensus liberi et consulti
× Ob defectum internae libertatis
× Ob neurosim auxiodepressivam
× Ob hyperesthesiam sexualem

Vady manželského súhlasu zo strany rozumu, ktoré v prípade, že existovali v čase uzatvárania manželstva, sú:

a) Vada nedostatočného užívania rozumu

Je ustanovená v kán. 1095 bod 1 KKP 1983: *Uzavrieť manželstvo sú neschopní tí, ktorým chýba dostatočné používanie rozumu.* Túto vadu manželského súhlasu možno pripodobniť k požiadavke občianskeho práva na platnosť právneho úkonu, a to že úkon musí urobiť osoba, ktorá má spôsobilosť na právne úkony. Ustanovenie § 38 ods. 2 Občianskeho zákonníka určuje, že neplatný je právny úkon osoby konajúcej v duševnej poruche, ktorá ju robí na tento právny úkon neschopnou. Aj napriek skutočnosti, že kánonické právo nehovorí o duševnej poruche, vada dostatočného užívania rozumu obsahuje v sebe aj prípad, keď osoba v čase uzatvárania manželstva trpela duševnou poruchou, psychickými poruchami a anomáliami (schizofrénia a iné psychotické poruchy, poruchy intelektu, dokonca aj závažné

E. VIŠŇOVSKÝ / POZÍCIA ALKOHOLOVEJ ZÁVISLOSTI V KÁNONICKOM PRÁVE

komplikácie závislosti). Aj napriek skutočnosti, že v štátnom práve sa jasné chvíľky (okamihy, kedy osoba prechodne netrpí duševnou poruchou, respektíve má myseľ spôsobilú na právny úkon) vyhodnocujú v prospech platnosti právneho úkonu realizovaného v jasnej chvíli, prax cirkevných tribunálov sa prikláňa k neplatnosti manželstva aj napriek vyjadreniu manželského súhlasu v jasnej chvíli.

b) Vada ťažkého defektu rozoznávacieho úsudku

Podľa kán. 1095 bod 2 KKP 1983: *Manželstvo sú neschopní uzatvoriť tí, ktorí majú vážny nedostatok rozoznávacieho úsudku, ohľadne podstatných manželských práv a povinností, ktoré treba navzájom odovzdávať a prijímať.* Konštrukcia uvedeného kánonu napovedá o jeho praktickej zložitosti a skrýva sa za ním veľká variabilita prípadov, na základe ktorých možno posudzovať platnosť manželstva. Uvedená vada prichádza do úvahy v prípade, že osoba síce netrpí takou duševnou poruchou alebo psychickou poruchou, ktorá by spôsobovala nedostatočné užívanie rozumu, ale z dôvodu určitých okolností psychickej povahy neposúdi správne manželstvo, respektíve jeho práva a povinnosti vo vzťahu k sebe samému prípadne k partnerovi. Osobe v čase uzatvárania manželstva chýba zrelosť, rozoznávací úsudok. Osoba síce po teoretickej stránke má vedomosti o manželstve, ale v praktickej rovine si to nedokáže predstaviť (napríklad, čo všetko obsahuje, čo všetko so sebou prináša vernosť). Defekt rozoznávacieho úsudku môžu podmieňovať rôzne psychické poruchy, ktoré nie sú v tak závažnej rovine, aby osoba nebola spôsobilá právne konať, ale spôsobujú defekt kritického posúdenia práv a povinností spojených s manželstvom (popisované ľahšie formy schizofrénie, mierne formy demencie, paranoja, rozličné formy neuróz, ktoré spôsobujú vnútornú neslobodu).

V tejto súvislosti je potrebné dodať, že defekt rozlišovacieho úsudku sa musí týkať podstatných manželských práv a povinností, ktoré treba navzájom odovzdávať a prijímať. Škálu podstatných manželských práv a povinností výrazným spôsobom rozpracovala jurisprudencia cirkevných tribunálov.

c) Vada nemožnosti vziať na seba z dôvodu psychických príčin podstatné povinnosti manželstva

Táto vada je zakotvená v kánone 1095 bod 3 KKP 1983: *Neschopní uzatvoriť manželstvo sú tí, ktorí z dôvodov psychickej prirodzenosti nedokážu vziať na seba podstatné záväzky manželstva.* Táto vada smeruje k požiadav-

E. VIŠŇOVSKÝ / POZÍCIA ALKOHOLOVEJ ZÁVISLOSTI V KÁNONICKOM PRÁVE

ke naplnenia predmetu manželskej zmluvy, k schopnosti reálne záväzky vyplývajúce zo zmluvy vykonať. Musí ísť o skutočnú nemožnosť, pretože len ťažkosť nespôsobuje neplatnosť. Určité ťažkosti sa objavujú v každom manželstve. Príčinami bývajú poruchy, ktoré ovplyvňujú komunikáciu medzi manželmi, majú vplyv na vzájomné sebadarovanie, závislosti, sexuálne poruchy, afektívne poruchy a podobne. Z hľadiska praxe cirkevných tribunálov je tento dôvod neplatnosti manželstva najfrekventovanejší, teda ide o titul neplatnosti, na základe ktorého najčastejšie manželia považujú svoje manželstvo za neplatné a obracajú sa so žalobou na príslušný cirkevný tribunál (Polášek, 1995).

Alkoholová závislosť a vady manželského súhlasu

Aktívna závislosť od alkoholu v kánonickom práve má priamy súvis s prítomnou vadou manželského súhlasu. Dotýka sa teda priamo všetkých troch vád, ktoré môžu vyplývať z prítomnosti duševnej poruchy v čase udelenia sviatosti manželstva (pričom to však neznamená, že býva automaticky skúmaná zo všetkých troch titulov).

Vychádza z diagnostiky závislosti všeobecne. Predpokladá, že závislý človek má inú hierarchiu hodnôt a mení sa aj jeho životný štýl. Ak má psychoaktívnu látku, všetko ostatné sa stráca, zmizne, prestáva mať svoj význam (alkoholocentrizmus). Takýto človek nedokáže slobodne plánovať budúcnosť, nechce o nej vedieť alebo ju vidí (plánuje) vo vzťahu k svojmu stavu nereálne. Sústreď sa iba na prítomnosť. Pod vplyvom závislosti jeho osobnosť postupne upadá. Závislý človek postupne zlyháva aj v profesijnej role a stráca aj väčšinu svojich sociálnych rolí. Taktiež devastuje a rozbiť svoju rodinu. Bežným dôsledkom závislosti býva aj trestná činnosť. Samozrejme, nie u všetkých alkoholovo závislých sú zastúpené takéto symptómy, preto treba v hodnotení vplyvu závislosti a jej komplikácií na platnosť prijatia sviatosti manželstva pristupovať veľmi opatrne a individuálne.

Predstavme si aktívnu alkoholovú závislosť vo vzťahu ku všetkým trom potencionálnym vadám.

a) Vada nedostatočného užívania rozumu

Táto vada by sa uplatnila, ak by išlo o ťažkú komplikáciu alkoholovej závislosti v zmysle demencie alebo ťažkého kognitívneho deficitu, prípadne by

E. VIŠŇOVSKÝ / POZÍCIA ALKOHOLOVEJ ZÁVISLOSTI V KÁNONICKOM PRÁVE

bola v čase prijatia sviatostného manželstva prítomná alkoholická psychóza. Podobne ak v komorbidite s alkoholovou závislosťou vystupuje aktívne aj iná závažná duševná porucha, treba túto vadu skúmať. V praxi bol popisovaný aj prípad alkoholovo závislého, ktorý prijal sviatosť manželstva v stave alkoholovej jednoduchej opitosti, ktorá bola neskôr považovaná za prekážku (vadu) dostatočného užívania rozumu a zneplatňovala sviatosť aj z tohto dôvodu (okrem vady nemožnosti vziať na seba z dôvodu psychických príčin podstatné povinnosti manželstva).

b) Vada ťažkého defektu rozoznávacieho úsudku

Podľa Kódexu kánonického práva Rozoznávacím úsudkom sa myslí schopnosť rozumu kriticky rozlišovať. Nejde však automaticky o nejakú paralelu s rozpoznávacími schopnosťami, ako to poznáme z trestného práva v znaleckých posudkoch. Človek, ako bytosť rozumná a citová, má svoje životné rozhodnutia vykonávať v harmonickej spolupráci všetkých prirodzených schopností a tým kriticky hodnotiť obsah svojho poznania, aby bolo jeho rozhodnutie vyvážené a adekvátne. Čo sa týka manželstva, musí poznať nielen práva a povinnosti, ktoré z manželského zväzku vyplývajú, ale ich aj v manželstve plniť. Nevedomosť v tejto oblasti je vážnym nedostatkom, ktorý sa týka povahy a významu týchto práv a povinností. Ide o nedostatok schopnosti vykonať slobodné a vlastné rozhodnutie, ktoré vo veľkej miere závisí od poznania obsahu a predmetu. Je to psychický stav človeka, kedy sa sám nevie uvedomelo rozhodnúť, nie je schopný vykonať slobodné rozhodnutie. V iných oblastiach sa dokáže sám rozhodnúť, ale nemá schopnosť prijímať na seba rozhodnutia na celý život. Keď človeku chýba schopnosť kritického ohodnotenia, môže sa týkať dvoch kategórií: buď ide o neschopnosť týkajúcu sa poznania, teda nevie sa správne ohodnotiť po intelektuálnej stránke, alebo nie je schopný prijať a plniť manželské záväzky. Doslova „kto si nevládze uvedomiť, čo sú základné manželské práva a povinnosti“ (kán. 1095 bod 2).

Aktívne alkoholovo závislý je obmedzený v schopnosti slobodne sa rozhodnúť na celý život. V čase aktívneho konzumu, respektíve aj v medziobdoboch relapsov, nereálne vidí svoj potenciál na zvládnutie prahnutia, odvodňuje prípadné relapsy vonkajšími udalosťami, okolím (racionalizuje), prikrášľuje svoj stav a dopad jeho závislosti na jeho telesný stav aj psychosociálne fungovanie (bagatelizuje), prehliada u seba príznaky závislosti (skotomizuje). Plánuje na nereálnej úrovni („vzdušné zámky“). Alkohol

E. VIŠŇOVSKÝ / POZÍCIA ALKOHOLOVEJ ZÁVISLOSTI V KÁNONICKOM PRÁVE

(a jeho zabezpečenie) je u neho hlavným motívom prežívania, ostatné podriaďuje tejto potrebe, má prahuntie po konzume (*craving*) respektíve pudenie ku konzumu, slúbi, čo slúbiť nemožno, nedokáže pravdivo, úprimne, zdravo, zrelo ohodnotiť svoj status a potenciál na zastavenie konzumu. Môžu tomu brániť aj príznaky odvykania. Jeho slobodné rozhodnutie je limitované, ťažko uprednostní potreby manžela (manželky) pred vlastnými závislými potrebami, aj keby to formálne proklamoval (Čitbaj, 2013).

Schopnosť slobodného rozhodnutia vyhasína s progresiou závislosti do terminálneho štádia s depravačnými osobnostnými zmenami. Podobne je zásadne limitovaná pri alkoholických psychotických poruchách či už pri demencii.

c) Vada nemožnosti vziať na seba z dôvodu psychických príčin podstatné povinnosti manželstva

V tejto kategórii vystupuje aktívna alkoholová závislosť snád najmarkantnejšie. Z tohto titulu sa skúma vada manželského súhlasu vo vzťahu k závislosti najčastejšie. Teda, kým pri predchádzajúcej vade alkoholovo závislý nedokázal slobodne slúbiť, že po celý život bude jeho prioritou manžel (manželka) a deti (videl svoj potenciál na slobodné rozhodnutie deformovane), ak ide o podstatné záväzky manželstva, pri nich závislý zlyháva ešte citeľnejšie.

Ak je aktívne závislý, ťažko môže dodržať to, čo sa od neho pri zmluve žiada a síce:

1. nerozlučnosť
2. jednota
3. dobro manželov
4. dobro potomstva

Zlyháva v *bonum prolis* (dobro potomstva) – rodenie a vychovávanie na trvanie a rozvoj pokolenia – aj keď zabezpečiť rodenie dieťaťa dokáže, ťažko môže zdravo vychovávať dieťa, vytvoriť si k nemu zdravý vzťah, rozvíjať v ňom jeho schopnosti, zaujímať sa o neho, zvelaďovať ho, zabezpečiť mu istotu, väzbu, byť zdravým seba-objektom.

Zlyháva v *bonum fidei* (vzájomná vernosť) – tým, že závislosť má dopad okrem iného na sexuálne funkcie, limituje úplnú jednotu, ťažko zabezpečí manželke (manželovi) pomoc a ukojenie žiadostivosti. Taktiež tým, že sa ocitá závislý v rizikových situáciách pri aktívnom konzume alkoholu, zlavuje

E. VIŠŇOVSKÝ / POZÍCIA ALKOHOLOVEJ ZÁVISLOSTI V KÁNONICKOM PRÁVE

zo svojich hodnôt. Vystavuje sa napríklad v stavoch jednoduchých opitostí aj riziku neschopnosti vylúčenia cudzích, teda riziku extramatrimoniálneho vzťahu alebo „lacných“ sexuálnych vzťahov, ktoré ho neviažu žiadnymi príslubmi. Ďalší problém je aj sexuálne násilie v opitostiach, čo už spadá skôr pod dobro manželov.

Zlyháva v *bonum sacramenti* (nerozlučnosť) – aktívna alkoholová závislosť znemožňuje dosiahnutie dobra manželov a potomstva i spoločnosti. Aktívne závislému nejde o zušľachtenie partnera a detí, nemá na to potenciál, nie je schopný prijať ani zušľachtenie seba, ak nevstúpi do liečby a nedosiahne remisiu. Nemôže realizovať ani dobro spoločnosti.

Mieru dopadu na to-ktoré dobro manželov však musí znalec citlivo vyhodnocovať, teda nestačí diagnostikovať závislosť od alkoholu a potvrdiť automaticky zlyhávanie vo všetkých rozmeroch dobier matrimónia. Podobne ako v klinickej praxi zisťujeme, že veľmi veľa alkoholovo závislých je slušných ľudí, ale závislosť ich oberá o slobodu a výdrž.

Alkoholová závislosť alebo iné závislosti – ak boli aspoň latentne prítomné v čase pred uzavretím manželstva – môžu byť dôvodom na jeho nulitu, lebo vytvárajú defekt na vyššie popisovanom „druhom kolese bicykla“, lebo takýto človek nie je schopný manželstva z dôvodov svojej psychickej prirodzenosti (čiže chýba schopnosť) alebo aj na prvom (teda chýba vôľa).

Priebeh dokazovania

Znalec, menovaný diecéznym cirkevným súdom, prevezme úlohu vykonávať znaleckú činnosť od chvíle vykonania prísahy o povinnosti zachovávať úradné tajomstvo podľa kán. 1454 a 1455 KKP. Podľa kánonu 1575 KKP sa v kauze vymenováva konkrétny znalec. Znalec si prevezme spisový materiál na cirkevnom súde, zotrvá v prítomnosti sudcu, notára, prípadne obhajcu zväzku, aby mu ústne podali základné informácie o kauze. Okrem iného aj o tom, či stránka, ktorej duševný stav sa má skúmať počas výsluchu stránok a svedkov, prišla na pozvanie na súd alebo na farský úrad (v prípade sprostredkovaného výsluchu), či na otázky odpovedala, či bola doteraz na nejakom psychiatrickom vyšetrení alebo liečení, či túto správu predložila do spisu alebo súhlasila s tým, že takto získaná zdravotná dokumentácia môže byť v kauze použitá znalcom. Súd v prípade, ak sa stránka odmieta dostaviť na výsluchy vyhlási, že konanie prebehne v jej neprítomnosti. Niekedy býva obsahom spisu aj Uznesenie o rozvode manželstva na civilnom súde, respek-

E. VIŠŇOVSKÝ / POZÍCIA ALKOHOLOVEJ ZÁVISLOSTI V KÁNONICKOM PRÁVE

tíve aj znalecký psychiatrický posudok pre civilný súd či políciu. Znalec si stránku predvoláva. Nemôže ju však donútiť k tomu, aby prišla na znalecké vyšetrenie. Preto sa o predvolanie opakovane pokúša a ak sa stránka na vyšetrenie nedostaví (znalec má možnosť si zistiť, či stránka predvolanie prevzala cez webstránku Slovenskej pošty), vypracuje znalecký posudok bez prítomnosti stránky na znaleckom vyšetrení, čo v posudku uvedie. Taktiež zdravotnú dokumentáciu stránky bez jej prítomnosti spracuje v znaleckom posudku, iba ak s tým vo výsluchoch na súde (farskom úrade) stránka predtým súhlasí a je to zdokumentované. Znalec analýzou spisu spracováva všetky výpovede stránok, svedkov, žiadostí a iný listinný materiál a vyberá z neho medicínsky relevantné údaje. Otázok pre stránky a svedkov býva množstvo, niekoľko desiatok, súdny tribunál ich formuluje vopred. V niektorých prípadoch nie je možné urobiť jednoznačné závery v znaleckom posudku a údaje z výpovedí navrhovateľa a svedkov (hoci podávaných pod prísahou) nemusia byť jednoznačne postačujúce k tomu, aby mohol na základe ich analýzy stanoviť diagnózu alkoholovej závislosti. Vtedy v posudku napíše, že jednoznačne nie je možné diagnostikovať takúto chorobu.

V minulosti znalec vypracovával posudok pre diecézny cirkevný súd ako I. inštanciu a v prípade odvolania sa stránky a nesúhlasom so závermi znaleckého posudku, sa spis podstúpil druhej inštancii (Metropolitný tribunál arcidiecézy). Aktuálne sa druhá inštancia neuplatňuje. Počet odvolaní výrazne klesol práve po Františkovej reforme, lebo dovtedy platilo, že každý rozsudok musela potvrdiť druhá inštancia. Dnes je už rozsudok prvého stupňa vykonateľný. V roku 2016, keď bola vydaná reforma manželského procesu, sa celá téma viac spopularizovala, takže výrazne stúpol počet žiadostí. Napríklad Bratislavský metropolitný tribunál je prvou inštanciou pre Bratislavskú arcidiecézu a vojenský ordinariát a zároveň je druhou inštanciou pre Západnú cirkevnú provinciu. Cirkevný sudca hovorí: „Našou úlohou je hľadať pravdu, nie urobiť niekoho šťastným. Keby to tak bolo, potom by všetky naše rozsudky boli o tom, že manželstvá sú neplatné“ (Šaškovič, 2020). Ak súd vyhlási manželstvo za neplatné z psychických dôvodov, tak súčasťou rozsudku je aj klauzula, ktorou sa dotknutej stránke zakazuje uzavrieť nové manželstvo.

Znalec – psychiater má väčšinou odpovedať pri skúmaní duševného stavu v čase udelenia sviatosti manželstva na nasledujúce otázky (keď je titul sporu ukotvený v kánone 1095 bod 3 KKP):

1. Je možné na základe materiálov, ktoré sa nachádzajú v spisoch kauzy identifikovať prípadnú psychickú poruchu pozvanej stránky pána/pani ...

E. VIŠŇOVSKÝ / POZÍCIA ALKOHOLOVEJ ZÁVISLOSTI V KÁNONICKOM PRÁVE

a krátko charakterizovať jej následky na duševný život pozvanej stránky?

2. Mala pozvaná stránka pán/pani ... v okamihu uzatvárania manželstva (v mesiaci ... roku ...) nejakú zvláštnu trvalú alebo prechodnú anomáliu psychického pôvodu? Ak áno, v akom stupni? Kedy, z akého dôvodu a za akých okolností táto anomália vznikla a prejavila sa?

3. Je možné predpokladať, respektíve určiť na základe doteraz predloženej dokumentácie (prípadne odborného vyšetrenia pána/pani ...), že nie je schopný/á z psychických dôvodov vytvárať riadny medziosobný vzťah vzhľadom na jeho/jej prípadnú psychickú poruchu, čiže žiť normálnym životom v manželskom zväzku?

4. Je táto porucha trvalého charakteru, čo znamená, že dovolenými a dostupnými prostriedkami lekárskej vedy je neodstrániteľná?

Špeciálne otázky, ak je podozrenie na prítomnosť alkoholovej alebo inej závislosti u jednej zo stránok, sú približne nasledujúce:

1. Či na základe materiálov, ktoré sa nachádzajú v spisoch, čiže výpovedí stránky a svedkov, je možné identifikovať prípadnú chronickú závislosť (od alkoholu) pozvanej stránky páni/pani ... a krátko charakterizovať jej následky na duševný život pozvanej stránky?

2. Či je možné predpokladať a s akou pravdepodobnosťou, že pán/pani ... bol/a postihnutá touto závislosťou aspoň latentne v čase uzatvárania manželstva s pánom/pani ... v mesiaci ... roku ...?

3. Či je možné predpokladať, respektíve určiť na základe doteraz predloženej dokumentácie (prípadne odborného vyšetrenia pána /pani ...), že nie je schopný/á z psychických dôvodov vytvárať riadny medziosobný vzťah vzhľadom na jeho/jej závislosť od alkoholu, čiže žiť normálnym životom v manželskom zväzku?

4. Či je táto závislosť trvalého charakteru, čo znamená, že dovolenými a dostupnými prostriedkami lekárskej vedy je neodstrániteľná?

Ak je skúmaný duševný stav z viacerých titulov, napríklad z titulu, že z dôvodov psychickej prirodzenosti stránka nedokázala vziať na seba podstatné záväzky manželstva (kán. 1095, bod 3. KKP), ako aj vážneho nedostatku rozoznávacieho úsudku ohľadom podstatných manželských práv a povinností zo strany muža/ženy (podľa kán. 1095, bod 2 KKP), otázok býva viac. Samotný titul znalec neovplyvní, stanovuje ho súdny tribunál, často má čo do veci hovoriť obhajca zväzku.

E. VIŠŇOVSKÝ / POZÍCIA ALKOHOLOVEJ ZÁVISLOSTI V KÁNONICKOM PRÁVE

Môže za to kňaz či znalec?

Psychiater (znalec) môže byť často konfrontovaný aj s tým, že ktosi povie, že jeho posudok „rozviedol“ sviatostné manželstvo. To samozrejme nie je pravda. Podobne ako v civilných súdnych veciach je znalecký posudok iba jedným z dôkazov pre tribunál a ten ho nemusí vyhodnocovať ako absolútne uplatniteľný. V civilnom súdnictve psychopatológia potvrdená u jednej zo strán vedie často k rozhodnutiu o rozvoze manželstva. Psychiater – znalec menovaný cirkevným tribunálom nerozvádza.

Dôvodov na to, aby tribunál dospel k záveru, že je aplikovateľná nulita matrimónia, je mnoho. A vôbec nemusí ísť o psychiatrické či de facto medicínske kauzy (ako napríklad spomínaná simulácia manželského súhlasu). Niekedy príbuzní vinia kňaza, že udelil sviatosť manželstva dvom ľuďom, pričom jeden z nich už pred sobášom nadmerne konzumoval alkohol. Kňaz však nie je lekár ani iný diagnostik a nemá právo pochybovať o platnosti pod prísahou uvedených výpovedí a stránkami podaných informácií o ich zdravotnom stave, ako aj o tom, že svoj zdravotný stav vzájomne poznajú. Bolo by nerozvážne zvalovať vinu na niekoho tretieho (napríklad vysluhovateľa sviatostí). Sviatosť si vyžaduje zrelosť a zodpovednosť. Čiže sa neruší manželstvo, ale manželstvo ani nikdy nevzniklo (to je základ pojmu nulita). Ak to napríklad niekto nemyslel vážne s manželstvom, teda hovoril niečo, ale v srdci mal niečo iné, simuloval manželský sľub – buď celý, alebo niektorú z jej častí. Svadba síce v kostola bola, ale manželstvo nevzniklo. Veľmi ťažko sa však dokazuje úmysel strán.

Záver

Príspevkom autor poukazuje na styčné miesto praxe lekára psychiatra (aj znalca – psychiatra) a kánonického práva v kontexte diagnózy alkoholovej závislosti. Vzhľadom na prevažne kresťanské vierovyznanie na Slovensku ide o pomerne častú tému. Je praktické, ak sa lekár vie aspoň bazálne v tejto problematike orientovať a dokáže svojím pacientom a ich najbližším odborne vysvetliť, aký súvis má duševná porucha so statusom sviatostného manželstva. V praxi sa na svoje možnosti pýtajú príbuzní alkoholovo závislých (aj inak duševne chorých), ktorí chcú iniciovať znalecké dokazovanie a chcú od lekára vedieť, či je ich rozhodnutie na mieste. Treba podotknúť, že problematickosť spolužitia napríklad so závislým pacientom nie je nijakým

E. VIŠŇOVSKÝ / POZÍCIA ALKOHOLOVEJ ZÁVISLOSTI V KÁNONICKOM PRÁVE

pádny dôvod na to, aby sa automaticky považovalo ich manželstvo za neplatné (hoci tomu tak môže byť z iných popísaných nemedicínskych dôvodov). Pri skúmaní závad manželského slubu je cirkevným súdom obžalovaný teda manželský zväzok. A z čoho? Z toho, že nevznikol. Z neexistencie. Aby k tomu medicínsky mala prispieť alkoholová závislosť, muselo by sa dokázať, že už v čase prijatia sviatosti manželstva bola závislosť (aspoň latentne – prodromálne) prítomná.

Ak sa však klinicky prejavila až po dlhšom časovom období od času prijatia sviatosti manželstva, nemožno obžalovať zväzok z toho, že nevznikol. Uplatňuje sa *bonum sacramenti* v zmysle vernosti v zdraví i chorobe, ako pri inej psychickej či somatickej chorobe. Psychiater môže taktiež stránky (príbuzných) v prípade, že podávajú účelovo skreslené, prehnané údaje upozorniť, že ich tendenčné výpovede voči pozvanej stránke (alebo ešte v pozícii pacienta) „neznesú“ prísahu na tribunáli, hlavne, ak evidentne nie je naplnená diagnóza závislosti alebo sa rozvinula až v jasne oneskorenom období od momentu udelenia sviatostného manželstva.

„Sú totiž ľudia neschopní manželstva, ktorí sa tak narodili zo života matky; iní sú neschopní manželstva, lebo ich takými urobili ľudia; ďalší sú neschopní manželstva, lebo sa sami urobili takými kvôli nebeskému kráľovstvu. Kto to môže pochopiť, nech pochopí.“ (Mt 19, 12).

Poznámka

Užšia časť tejto práce bola prednesená autorom na Dňoch prof. Vladimíra Novotného v Bojniciach – 10. bojnickej AT konferencii dňa 29. 9. 2017

L i t e r a t ú r a

- Chiappetta, L.*: Il matrimonio nella nuova legislazione canonica a concordataria. Manuale gioridico – pastorale, Roma, 1990, s. 4011 – 4044
- Čitbaj, F.*: Manželstvo v katolíckom kánonickom práve a právnom poriadku Slovenskej republiky. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2013, s. 229 – 236
- Kódex kánonického práva (Codex Iuris Cannonici)*.: Trnava Spolok svätého Vojtecha, 2001. 893 s.
- Nemec, M.*: Základy kánonického práva. Bratislava: Iura edition s.r.o., 2006, s. 249 – 250

E. VIŠŇOVSKÝ / POZÍCIA ALKOHOLOVEJ ZÁVISLOSTI V KÁNONICKOM PRÁVE

- Polášek, F.*: Discretio iudicii nutné k platnému manželskému súhlasu v kódexoch cirkevného práva z roku 1917 a 1983. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1. Vydanie, 1995, s. 5 – 13, 37 – 85
- Rábek, F.*: Mozaika pravdy. Katechézy pre členov Ordinariátu ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR. Marianka: Ordinariát ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR, 1. vydanie, s. 119 – 129
- Serrano, R.*: Súhlas v kánonickom práve. Spišské podhradie: Ius et Iustitia, 2000, s. 277
- Šaškovič, R.*: Radšej odložiť termín sobáša, ako sa o tri roky u nás hlásiť s nulitou [online]. Konzervatívny denník Postoj [cit. 2020-02-16]. Dostupné na internete: <https://svetkrestanstva.postoj.sk/>
- Tondra, F.*: Morálna teológia. I. časť. Princípy, 1. Vydanie, Spišská Kapitula – Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojašáka, 1994, s. 45 – 48, 263

Doručené do redakcie: 9. 6. 2020

Prijaté na publikovanie: 15. 6. 2020

Adresa autora: MUDr. Eduard Višňovský
ADDICT spol.s r o.
Krčméryho 843/14
949 01 Nitra
eduard.visnovsky@post.sk